

SÁNDOR IVÁN

Hajnaltól hajnalig

Az éjszaka mélyén a kontinens szíve lüktet, a sötétség elnyeli az ismétlődő mozdulatokat, a parancskiáltásokat, a golyók sivítését, közös végtermékké emészt embert, állatot, a Hadnagy parancsára kettesével indulnak el a járőrök az erdőszélen, a kijelölt huszárok frissen ásott gödrökbe vonszolják a holttesteket, leszakítják a hullák nyakából a láncon lógó azonosító fémlapokat, Kiss Ádám a lábaknál, a mellé beosztott huszár a karjuknál emeli a testeket, meghalok, hallja Kiss Ádám, a felhők mögül kibukkanó hold megvilágítja a földön az apjához hasonló csontos arcot, az egyik szemet elborította a koponyára alvadt vér.

Letérdel. Kigombolja a zubbonyát. Tépést szakít az ingéből. Átköti a homloksebet.

Nem érdemes, mondja a társa, ennek vége.

Hátravisszük, mondja Kiss Ádám.

Vidd, ha akarod, ennek vége. Otthagyja, egyedül hurcol egy tetemet a gödörbe.

A haldokló ép szeme világít az éjszakában.

Kapaszkodj! Nem tudok, meghalok. Ha hátraviszlek, nem halsz meg, kapaszkodj.

Párizsi vagyok, te hová való vagy?

Kiss Ádám úgy érzi, elárulhatja, nem vagy ellenség, istenem, ki vagyok? gondolja Kiss Ádám, mondd a nevedet, mit számít a nevem, súgja a haldokló, a számom a nevem, a nyakamban, a nevem semmi, a nevem a szám, neked is csak a szám vagyok. Az ágyútűz fokozódik, minden robban, mintha a föld dörögne, a puskalövések élesebb hangja kíséret, elnyeli a kiáltásokat, hasra! hallja a Hadnagy ordítását, ha lefekszem, nem tudok a testtel a hátamon felállni, gondolja, ez már halott, mondja a mellé rendelt huszár, az előbb még élt, beszélt, lihegi Kiss Ádám, a hátadon halt meg, vigyük a gödörbe.

A Hadnagy sorakoztat.

Sáros az arca. Rekedt az ordítása. Pálcával hajszolja a lovát.

Kiss Ádám a nyeregben biztonságosabban érzi magát, mint a holtak cipelésakor.

Szárviasszatartással ereszkednek a völgybe.

Az eső elállt.

* A regény kezdő fejezetének (*Jelenkor*, 2011/1) folytatása.

Felkel a nap.

A rétek zöldje fut a lovak patái alatt.

Átvezénylik a századot, mondja mellette a huszár, akivel temetett.

Folyamatosak a parancskiáltások.

Minden mozdulat a parancsnak van alárendelve. Az életük függ a parancs teljesítésétől.

Falkaként hullámzik a század a nappal szemben.

A sárga mén lódögbe ütközik, megtorpan, ágaskodik. Zablahúzással, kengyel-szorítással ugratja. Találkoztak már lódögökkel rohamban, golyózáporban, talán a tócsába gyűlt vér bűzétől rémült meg.

Vakít a nap, a fény tengerében, támpont nélküli anyagtalanságban vágta a század.

Újra átgázolnak egy patakon.

Horhosok, szőlőligetek, halottak német és francia egyenruhában, emelkedő, száron vezetik a lovakat, felérnek, a beláthatatlan mező hatalmas terepasztal, láthatatlan kezek tologatják rajta az egymással szemben támadásra készülő századokat, mindkét oldalon dolgozik a tüzéség, szétszóródnak a lovasok, újra gyülekeznek, gyalogos szakaszok rohamoznak szuronyt szegezve, mintha távolító lencsén volna látható, ahogy a láthatatlan kezek pöckölik, egymásra zúdítják a bábukat.

A Hadnagy kerülőutat keres. A túlsó oldalon ereszkednek. Át újra egy patakon. A hátvédhez kell parancs szerint eljutniuk. Elérik az ezredtörzset. A Hadnagy sorakoztat. Az első század az Őrnagy úr parancsára tartalékba vonult, jelenti az eléje lovagló Henry Picquard-nak. Sorolja a létszámot, a sebesülteket, a halottak számát.

Felsorakozik a második, a harmadik század.

Henry Picquard őrnagy taxival érkezett a főhadiszállásról az első vonalba.

Hatszáz taxi folyamatosan járja az utakat a főváros és a front között. Szállítják az újabb egységeket, viszik a sebesülteket.

Az Őrnagy a felsorakozott ezred elé lovagol. A másik két század parancsnoka is jelent. Trombitaszó, zászlókíséret. A német haderő északról is, délről is támad, kiáltja. Az északi csapást elhárította a 6. hadseregünk. Az 5. hadseregünk visszaverte a délről támadó ellenséget és a Marne-ig szorította. A németek utánpótlása leszakadt, maradék erőik a Marne keleti partján ásták be magukat. Az ellencsapást hajnalban a tüzéségünk kezdi. Ezredünk kapta a parancsot, hogy elsőnek törjön át a folyón.

A századparancsnokok kíséretében ellovagol az ezred előtt. Őrnoka lovon követi. Neveket olvas. Négyen lóról szállnak, balkézzelel a kantárt tartják, jobbal tisztelegnek.

Leszállni, súgja Kiss Ádám mellett a társa.

Nem érti.

Az írrok újra kiált, Adam Petit huszár.

Leszállni, ságja újra a huszár.

Nem ismert a nevére, nem jutott el a tudatáig, hogy őt szólítják, az ő neve elveszett, az új neve jelöli, de csak mások számára, arra gondol, hogy csak a szám a valóságos neve a nyakában hordott fémlapkán, nem több már, mint ez a szám a sok ezret, sok tízezret, sok milliót jelölő, 1914-gyel kezdődő számsorban, amely az Időt is véget nem érő számsorral változtatta.

Ballal a sárga mén kantárját fogva áll a ló fejénél, jobbal tiszteleg, Henry Picquard a zubbonyára tűzi a Hadikeresztet a bronzcsillaggal, jelentkezzen a törzsemnél, Petit huszár.

Tiszti sátrak. Szekerek. Kondérok. Az Őrnagy legényét golyó érte. Parancsot kap, vegye át a beosztását.

Lecsutakolja a sárga mént.

Alyette Laurentis-Tholuson rábízta a ribacourt-i kastélyban a lovát. Kenyeret vételez. Kistábla csokoládét is kap, meg két konzervet. A víztartálynál megtölti a kulacsát.

A katonákat szállító taxik a tisztás szélén állnak. Szakaszparancsnokok kiáltására sorakoznak az újonnan érkezettek. A puskák gúlában. Az Őrnagy kijelöli a feladatait. Minden ragyogjon, ruházat, lószerszám, kivonuláskor három lóhosszal, rohamban egy lóhosszal mögötte. Ellenséges tűzben azon az oldalon, ahol fedezheti őt.

Járassuk meg a lovakat, mondja Henry Picquard.

A tisztás mögött akácerdő. Ösvény vezet egy rétre. Az esőzéstől friss a fű. A két ló mohón legel.

Henry Picquard cseveg. Azt tervezi, hogy a győzelem után megkéri Alyette Laurentis-Tholuson kisasszony kezét. Régen készül rá. Kémleli Kiss Ádám tekintetét, nem vesz észre rajta változást a hírre.

A kisasszony érdeklődött magáról. Igenis, mondja Kiss Ádám. Meg kellett nyugtatnom, hogy biztonságban van, hamarosan vége a háborúnak és együtt térünk vissza a kastélyba.

Azért jöttem Párizsba, hogy a francia nyelvet gyakoroljam, és munkát is találjak, az Úrnő a hiányzó lovásza helyére fogadott fel, mondja Kiss Ádám.

Elégedett volt magával, azt üzenté, hogy vigyázzon a ménjére. Büszke lesz a kitüntetésére. Szerencséje van, jókor érkezett, részese a dicsőségnek. Franciává avatom.

Távolról ágyúszó.

Apám is huszártiszt volt, mondja az Őrnagy, hát a magáé? Az enyém csak altiszt volt. Katonacsalád, mondja az Őrnagy, nagyapám harcolt a gyarmati háborúban, apám fiatalabb volt, mint most én, amikor szegényteljes vereséget mértek ránk a németek, az 1871-es vereség megfosztott bennünket Lotaringiától, de most visszavágunk, velünk az Isten az ördög ellen.

Kiss Ádám franciatanárát, Monsieur Csokort látja maga előtt. Ülnek a Tiszapart közelében a tanár lakásának teraszán, kitárul majd maga előtt a világ Párizsban, mondja Monsieur Csokor, kilép a mi szűkös életünkből. A tanárom tanácsára felkerestem érkezésemkor a rue de la Sarbonne-on a Cahiers szerkesztőségét, mondja az Órnagynak, tanárom azt mondta, hogy amit ott Charles Péguy úrtól hallhatok, azt tekintsem az élet, így mondta, tárgyalási alapjának, azt hiszem, ő volt az, akit megpillantottam, Henry Picquard közbevág, tárgyalási alap? érdekes megközelítés, a tegnapi párizsi lapok közölték a hírt, hogy Péguy úr önként jelentkezett frontszolgálatra és az első ütközetben hősi halált halt, tudja, mi a tárgyalási alap? a parancs, ha méltó akar lenni rá, hogy franciává fogadjuk, ezt tanulja meg, parancsot végrehajtani, parancsot kiadni mindenekfelett.

Kiss Ádám Alexander Szekuleszről érdeklődik.

Bizonyára feltalálja magát. Sokoldalú férfiú, megtanulta, hogy az élet napos oldalán találja mindig magát. Nem tudtam őt kivonni a rendelkezés alól, a németeket és a velük szövetséges országok állampolgárait internálják, maga ettől menekült meg.

A tekintete mint egy huncut kölyöké.

Elárulom, hogy Alyette kisasszony igent mondott nekem, ha túlleszünk a csepepatén, oltár elé vezethetem, felfogadjuk főlovásznak, addig is viselje büszkén a kitüntetését, szerencséje volt, hogy a Hadnagyunk századába került, az ezred legkiválóbb századparancsnoka, a gyarmati háborúk hőse, az átkozott színesek ellen nehezebb volt a harc, alattomosabbak voltak még a németeknél is, háromszor sebesült, a balkarját nehezen emeli, nem vettem észre, mondja Kiss Ádám, senki nem veszi észre, mióta több mint negyven éve elvették tőlünk Lotaringiát, készülünk a revánsra, apám harcolt abban a háborúban is, lövés horzsolja Kiss Ádám vállát, a sárga mén ágaskodik, így kerüli el Kiss Ádámot az újabb lövés, az állatot a fején éri, Henry Picquard felfedezi az akác törzsénél a német katonát, három lövést ad le rá, lova kiugrat, a német átkarolja a fatörzset, lassan csúszik le a földre, Kiss Ádámot maga alá temeti a sárga mén, az Órnagy vágta a tábor felé, Kiss Ádám kiszabadítja magát a ló teste alól, feltápáskodik, karabélyát célra tartva elindul a német felé. A katona a hasán fekszik. A hátára fordítja. Halott. Visszamegy. A mén még kapál a lábaival. Vére tócsába gyűlt alatta. Letérdel mellette. A tekintetét keresi. Úgy érzi, a ló is az övét. Fejét a pofájához érinti. Az állat a fogvicsoritás közben mintha mosolyogna. Kiss Ádámot apja arra is megtanította, miből lehet megállapítani, ha egy ló menthetetlen. Látta, miképpen végeznek a huszárok a haláltusájukat vívó állatokkal. Megcsókolja a ló homlokát, kétszer fejbe lövi. Válaszol a távolból két lövés, mint a faluvégen a kertek alatt a kutyák, amikor hallják egymás ugatását. Esteledik. Amíg a ló alól kivonszolta magát, mintha nem a mén veszett volna el, hanem ő. Elnyúlik a német katona holtteste mellett. A nyeregkápáról leakasztott tarisznyáját a feje alá helyezi. Elalszik. Nyö-

szörgés riasztja. A német fölé hajol. A hulla már merev. Én nyöszörögtem álomban, gondolja.

Hajnal.

Madárhangok.

Nem találja a katona holttestét.

Amikor a Tiszában észrevettem a hullát, más nem látta, talán most is csak elképzeltem.

Úgy hintik be a réteket, erdei utakat, vízpartokat a halottak, mintha a fűhöz, a fákhöz, a patakokhoz hasonlóan hozzátartoznának a természethez.

Bejárja a tisztást.

Az akácfák levelei aranylanak a reggeli fényben. A fűszálakon harmatcseppek.

Álmában kóborolt az erdőben, talán nem is álom volt, lehet, hogy eljutottam az akácós túlsó szélére, ott ébredtem.

Kipakol a tarisznyából. Tőrével felfeszíti a húskonzervet. Kenyere már nincs. Töltényt sem talál. Az utolsó kettővel búcsúzott a méntől. A karabély, a kard a nyeregkápán maradt. A kulacs félig tele vízzel.

Lövéseket nem hall.

Körbejárja az erdőt. Nem találja sehol a német katona holttestét.

Elalszik egy fa tövében. Ébred. Alkonyodik. Iszik a kulacsból. Ellehetnék így, ha volna elég élelmem.

Sötétedés előtt eléri a táborhelyet. A tisztás üres. Ahol az üstök álltak, krumplihéj, szétdobált üres konzerves dobozok, lótrágya.

Amerre a nap búcsúzott, franciák, amerről felkel, németek.

Az Őrnagy szerint az újságok azt írták, hogy otthon is háború van, szövetségben a németekkel. Meg kellene szabadulni a francia egyenruhától. Elindul. Egy idő után észreveszi, hogy körbevándorol.

Talál egy szalmakazalt.

A nappalok forrók, az esték hűvösek.

Bebújik a kazalba.

Éjfélkor kezdődik az ágyútűz. Nem tudja, francia vagy német lövegek becsapódásait hallja-e. Beljebb bújik a kazalba, óvatosan szívja a levegőt. Francia kiáltások, német kiáltások. Távolodnak a hangok. A puskalövések is. Kimászik a kazalból, átment felettem a front, gondolja.

Hajnalodik.

Figyeli a nap állását, délnek indul.

Mehetnék északnak is, de keletnek, nyugatnak semmiképpen.

Nagyjából azonos a francia és a német halottak száma.

Patakhöz ér. Mosdik. Átgázol.

Szőlőtáblák. Gondos karózás, friss kapálás, talál már érett fürtöket, teleeszi magát, botladozik a mezsgyén, felkapaszkodik egy dombon, völgybe ér, a lövész-árokban francia katonák holttesteit.

Egy élő. Guggol. Puskája a térdén. Két tenyerét egymáshoz szorítva imádkozik. Vigyázz, mondja, mikor befejezte az imát, az erdőszélen egy rohadt mesterlövész, de elkapom az ördögöt.

Rövid kecskeszakáll. A mélyen ülő szempár alatt lila félkarikák. Ívelt, kiszáradt ajak.

Elkapjuk a rohadtat, válassz egy puskát az árokból, fedezz.

Óvatosan felemelkedik, vállgödrébe szorítja a fegyverét.

Az erdőszélen mozgás.

A katona két lövést ad le.

Elkaptam!

Kibújik az árokból. A mellébe kapja a golyót. Nem áll meg, futás közben tölt, tüzel. Kiss Ádám fut mögötte.

A német egy fánál fekszik. Nyakából ömlik a vér. A katona leroskad mellé, az ő zubbonya is véres.

A német ötven év körüli. Sisakja lecsúszott, arca borostás, zihál, de a tekintete nyugodt. A francia föléje hajol. A német suttog. Kiss Ádám nem érti a szavait, de a hangzásból úgy gondolja, hogy imádkozik.

Sömá Jiszroél, Adonáj Elohénu, Adonáj Ehod...

Elakad.

Uram teremtőm, súgja a francia. Próbálja megtámasztani magát a könyökén, folytatja az imát, Baruh sém kövid malhénu, löölám voed. Omén, sóhajtja a német, omén, súgja a francia. Ki vagy? zokog a német, a francia nem bírja tovább támasztani magát a könyökén, lehanyatlik.

Kiss Ádám föléjük hajol. Az érthetetlen szavakba távoli puska lövések vegyülnek, felröppen egy réti sas.

A német katona derékszíján gyalogsági ásó.

Sírt ás.

A talaj felszínét átáztatta az eső, amikor a köves réteghez ér, a jobbkönyökébe fájdalom hasít. Balkézzelel ás tovább.

Egy testnek elég mély a gödör. Melyik legyen alul, melyik felül? Szélesíti a sírt. Behurcolja a holttesteket, egymás mellé fekteti, a francia arcát csákójával, a németét sisakjával letakarja. Rájuk lapátolja a földet. Megformálja a hantot. Tőrével lemetsz két ágat, eszébe jut, hogy keresztet nem állíthat, talál egy elég sima sziklakövet, mezsgyehatárt jelezhetett, talál egy kisebb hegyes követ, karcolni kezdi a számokat, bevérzi az egyik kezét, a sziklakövet a hantra helyezi, a négy rávéssett szám, 1914.

A francia kormány Párizs várható ostroma előtt Bordeaux-ba költözik.

Német parancs az összes egységnek: aki a hadműveleti területen franciát bujtat, azonnal kivégzendő.

Saint-Moriti falu lakosai között fegyvereket osztanak szét, a bevonuló német katonákat minden házból tűz fogadja. A német parancsnokság felgyújtja a falut. A lakosokat táborokba deportálják.

Kiss Ádám bozótosban halad. A nap vonulása nem igazítja el, keleten is lehetnek még francia, nyugaton is lehetnek még német falvak. Szőlőtáblák. Gyümölcsösök. A vize elfogyott. Amíg találok szőlőt, szilvát, addig kitartok víz nélkül is. Alacsonyan szállnak a felhők. Az időt már régen elveszítette. A teret is. Nem tudja, francia földön jár-e vagy németen. Nappal is alszik néhány órát. Éjszaka is halad. Lepillant a dombtetőről. A messzeségben békésen legelő nyáj. Talán itt nincs háború. A katonák elhajtották vagy levágták volna az állatokat. Nem közeledik a nyájhoz. Nem kockáztathatok. Mintha forgószínpadon folyna a háború és csak a különböző egyenruhák választanák el egymástól a hasonló jelenetekben szereplőket.

A rue Descartes 39-ben, Alexander Szekulesz műtermének ajtaján kopog a postás. Nem nyílik az ajtó. Dörömböl. A szomszéd lakásból kijön egy asszony. Fejkendő, kötény, a keze nedves. Monsieur Szekuleszt internálták, mondja, jó ember, bujtattuk két napig, aki ellenséget bujtat, arra, tudja, hogy mi vár, adja ide a levelét, megígértük neki, hogy őrizzük a postáját, mindenki megőrült, mondja a postás, nézik a feladót, Szeged, Magyarország, messze van, mondja az asszony, kötényébe törli a kezét, soha nem hallottam, mondja a postás.

A berlini hírszolgálati központ vezetője utasítást kap, hogy naponta kétszer adjon jelentést a fronteseményekről. Idős katona. Minden délben hazasétál. Ebéd után szunyókál egy órát. Visszasétál az irodájába. Kiteríti asztalán a beérkezett hírek jegyzékeit. Jó munkát végez. Parancsnokai elégedettek.

Órájára pillant. Várja a vacsora. Pontosságra nevelte a feleségét. Írnoka behozza a legfrissebb jelentéseket, olvassa, fél órát késik. Feleségének kétszer kell a vacsorát melegíteni. Asztalkendőt köt a nyakába. Az asszony nem meri megkérdezni, mi volt a késés oka, de a tekintete elárulja, hogy magyarázatra vár.

Fel kellett dolgoznom a legfrissebb jelentéseket. Igen figyelemreméltók. A Császár hadat üzent Japánnak.

Helyénvaló a Császár hadüzenete, mondja a felesége.

Kiviszi az üres tányérokat. Behozza a desszertet.

Miért tartja helyénvalónak?

Nem szeretem a kínaiakat, olyan vágott a szemük.

Nem a kínaiaknak, a japánoknak...

Valóban...

Homlokon csókolja az asszonyt.